

Kulttuurinen väkivalta ja sukupuoli ennen ja nyt

Arvio teoksesta Lidman, Satu: *Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia*. Gaudeamus, Helsinki. 2015. s. 391. ISBN 978-952-495-369-6.

Anna Haverinen

Oikeushistorian tutkija Satu Lidmanin teos *Väkivaltakulttuurin perintö: Sukupuoli, asenteet ja historia* (2015) tarjoaa monisyisen analyysin sukupuolittuneen väkivallan historiasta, syistä ja seurauksista. Teos on ajankohtainen monikulttuurisen näkökulmansa vuoksi, sillä vuonna 2015 Lähi-idästä Eurooppaan suuntautuneen pakolaiskriisin vuoksi rasismi ja rasistinen vihapuhe ovat leimahtaneet koko Euroopassa. Yhteiskunnat Euroopassa ovat aina olleet monikulttuurisia, mutta nykyisessä poliittisessä keskustelussa *monikulttuurisuus* sanana on värittänyt vihamielisenä vastakkainasetteluna poliittisen propagandan sekä verkossa esiintyvien vihasivustojen vuoksi.

Lidman perustaa tutkimusmateriaalinsa muun muassa oikeuden pöytäkirjoihin, uskonnollis-moraaliseen ohjeistukseen esimerkiksi Raamatusta ja Koraanista, sekä populaareihin medialähteisiin, kuten lehtiartikkeleihin ja kirjallisuuteen. Aineisto painottuu kuitenkin enimmäkseen länsimaiseen ja kristilliseen näkökulmaan eri sukupuolten välisistä konflikteista ja niiden mahdollisista ratkaisuista. Laajalla lähdeaineistollaan Lidman maalaa moniulotteisen kuvan sukupuolittuneen väkivallan historiallisuudesta.

Lidmanin (2015, 54) tavoitteena on valaista “patriarkalisuuden kipupisteiden samankaltaisuuksia eurooppalaisessa menneisyudessa ja monikulttuurisessa nykyhetkessä.” Lidman pyrkii teoksellaan asennemuutokseen, joka vaikuttaisi suoraan myös lainsäädäntöön, yhteiskunnallisiin palveluihin sekä väkivallan konkreettiseen ehkäisemiseen.

Teoksen teemat

Teos on jaettu kahteen päälukuun, jonka alaluvuissa käsitellään erilaisia sukupuolittuneita väkivallan muotoja. Johdannon jälkeisessä luvussa “Kuin kissa ja

koira” keskitytään sukupuolten väliseen väkivaltaan historiassa erityisesti eurooppalaisessa kontekstissa. Oikeuden pöytäkirjoista Lidman nostaa esille muun muassa tuomioita vaimon hakkaamisesta tai väkivaltaisen vaimon rankaisemisesta. Luvun tavoitteena on tarjota lukijalle käsitys siitä mitä sukupuolittunut väkivalta on ollut ennen ja miten se vaikuttaa edelleen myös nyky-yhteiskunnassa.

Valta on tärkeä teema koko teoksessa – sukupuolten välinen väkivalta on nimenomaan useimmiten kiinni yhteisöllisessä, uskonnollisessa ja poliittisessa vallankäytössä. Normit ja oletukset esimerkiksi sukupuolisiveellisyydestä keskittyvät naisen seksuaalisuuteen, mutta myös miehet saavat oman osansa yhteisöllisistä vaatimuksista. Mikäli näitä vaatimuksia ei täytetä, yhteisö yleensä rankaisee joko suorasti fyysisellä kurituksella tai epäsuorasti jättämällä yksilön ja/tai tämän perheen yhteisön ulkopuolelle.

“Sinä häpäiset meidät” -luvussa Lidman käsittelee laajasti kunniaan liittyvää väkivaltaa. Esimerkkejä Lidman poimii niin länsimaisista kuin Lähi-idän kulttuureista ja uskonnoista, aina 1000-luvun alusta viime aikoihin saakka. Luvun tavoitteena on tarjota katsaus muun muassa monikulttuuriseen yhteiskuntaan ja tarjota selityksiä miksi esimerkiksi kotouttaminen on epäonnistunut joissain tilanteissa. Valitettavasti Lidman keskittyy useimmiten vain esittelemään epäonnistumisia ja epäkohtia, vaikka esimerkiksi tyttöjen sukuelinten leikkaaminen [1] on saatu laajalla kampanjoinnilla vähentymään useissa Afrikan maissa juuri yhteisön sisältä lähtevällä tahdolla. Leikkaamisperinne on sittemmin kielletty monissa Afrikan maissa, kuten Gambiassa ja Nigeriassa (Topping 2015; Lyons 2015). Olisin kaivannut enemmän esimerkkejä tästä onnistuneesta väkivallan ehkäisystä, sillä esimerkit tarjoaisivat lukijalle myös käsityksen siitä kuinka paljon tasa-arvon edistämässä on kehitytty.

Teoksen teemoja käsitellään hyvin perusteellisesti ja laajasti, mutta molemmissa luvuissa on myös toistoa ja päällekkäisyyttä. Olisin toivonut terävämpää rajausta sekä selkeämpää historiallisten aikakausien ilmaisua, sillä historiaa tuntemattomalle esimerkiksi nimitys “uusi aika” ei avaudu lainkaan. Teksti on pääpiirteittäin yleistajuista, mutta ajoittain Lidman viljelee paljon tieteellisiä ilmaisuja, jotka olisi voinut toimitusprosessissa hioa pois.

Käsitteiden määrittelystä

Väkivallasta puhuttaessa määritelmät ja käsitteet ovat tärkeitä, sillä ne pitävät sisällään myös yhteiskunnan arvorakenteita. Lidman aloittaa teoksensa juuri käsitteiden määrittelyllä. Tämä on mielestäni erityisen ansioitunut osio, sillä käsitteet havainnollistavat myös sukupuolittuneen väkivallan moniulotteisuutta ja -ongelmaisuutta esimerkiksi rankaisemisen (vangitseminen, sakko jne.) näkökulmasta. Käsitteisiin olisi ollut hyvä ehkä palata tarkemmin myös teoksen lopussa, jossa Lidman pohtii muun muassa kunniaan liittyvän väkivaltakierteen katkaisua.

Oikeushistoriallisesta näkökulmasta käsitteet ovat myös keino määrittää tekoja, eri osapuolia sekä tekojen rangaistavuutta ja yhteiskunnallista painoarvoa. Esimerkiksi puolison “pakotettu sukupuoliyhteys” ja “raiskaus” luovat erilaiset kuvat tilanteesta, jossa naiselle tehdään seksuaalista väkivaltaa. Käsitteiden määrittelyillä voidaan

purkaa ja valaista niitä opittuja käsityksiä, jotka ohjaavat tiedostamattomia asenteita, sanavalintoja, reaktioita ja jopa huumoria (s. 17). Tämä on tärkeää teoksen tavoitteiden kannalta, sillä Lidman haluaa pureutua nykykeskusteluun patriarkaalisesta väkivallasta osoittamalla ilmiön historiallisuuden ja kansainvälisyyden.

Teoksen viimeisessä luvussa Lidman peräänkuuluttaa kulttuurisensitiivisyyden merkitystä viranomaistoiminnassa ja lainsäädännössä sukupuolisensitiivisyyden rinnalla, sillä siten voidaan myös vaikuttaa niin viranomaisten kuin yksityishenkilöiden toimintaan. Lidman (2015, 326) korostaa, että myös kantasuomalainen osaltaan ylläpitää ja uusintaa sukupuolten välistä väkivallan kulttuuria, mikä tulisi huomioida kun puhutaan "niistä toisista" ja "väkivaltaisista pakolaisista" eli tässä tapauksessa maahanmuuttajista.

Oikeaan aikaan

Lidmanin teoksen tavoite valaista sukupuolten välisiä (väki)valtarakenteita niin historiassa kuin nykypäivässä ei voisi olla ajankohtaisempi. Vuonna 2015 Lähi-idän pakolaiskriisi vyöryi eurooppalaiseen arkeen ja äärioikeistolainen propaganda on juurruttanut myös puhekieleen erilaisia vähemmistöjä syrjiviä ja rasistisia ilmauksia. Pakolaisten tekemät raiskaukset uutisoidaan laajoin otsikoin, mutta esimerkiksi kantasuomalaisten tekemiä väkivaltarikoksia ei. Media on osaltaan ollut mukana vahvistamassa ja luomassa pelon ilmapiiriä, joka korostaa miesten osuutta kaikista pakolaisista ja myös heidän erilaisia käsityksiään tasa-arvosta.

Väkivaltaa ehkäistäessä ja ymmärtäessä määritelmät ovat tärkeitä työkaluja. Esimerkiksi *vihapuhe* käsitteenä ja terminä on useiden tutkijoiden mukaan ongelmallinen. Oikeustieteen tutkija Riku Neuvosen (2015) mukaan määritelmän puutteellisuus on vakava ongelma kansainvälisesti, sillä määritelmä on aivan liian avoin erilaisille tulkinnoille mikä vaikeuttaa esimerkiksi rangaistavuutta. Neuvosen määritelmän mukaan vihapuheena voidaan kuitenkin pitää niitä kielellisiä ja symbolisia (myös visuaalisia) ilmauksia, joiden tavoitteena on halveksia ja aiheuttaa vihaa yksilöitä tai tiettyjä väestöryhmiä kohtaan. Verkkoteknologian yhteydessä tätä voidaan kutsua omana erityisenä verkkoväkivallan ilmiönään, joka antaa omat puitteensa juuri esimerkiksi kulttuurisen väkivallan mahdollistamiselle sekä eri väestöryhmiä syrjivien uskomusten ja käsitysten levittämiseksi.

Väkivaltatutkija Johan Galtungin (1969; 1990) mukaan myös väkivallan uhka on väkivaltaa ja kielellä ja sen käytöllä on tässä oma erityinen osansa. Kieli määrittelee miten asioista, yksilöistä ja yhteisöistä puhutaan sekä millaisia merkityksiä heille annetaan. Uusimpien selvitysten mukaan esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ovat Suomessa suurin väkivaltaa ja vihapuhetta internetissä kokeva ryhmä (Oikeusministeriö 2014; 2016) ja tämä korostuu internetissä myös kansainvälisesti (ks. esim. Keats Citron 2014; Levmore & Nussbaum 2010). Myös naisvihamielisyys istuu tiukassa joissain verkkokulttuureissa, kuten esimerkiksi peliyhteisöissä (Richard 2015; Friman 2015). Lidmanin teoksen avulla näitä rakenteita on mahdollista purkaa monella tasolla.

Digitaalisen kulttuurin tutkijana tarkastelin kirjan antia nimenomaan verkkokulttuurien näkökulmasta, mutta teos soveltuu erinomaisesti monenlaiseen koulutus- ja opetustarjontaan – ja kenen tahansa yleissivistyksen kehittämiseen. Sukupuolten välinen tasa-arvo ei ole suomalaisessakaan yhteiskunnassa mikään itsestäänselvyys, sillä esimerkiksi lähisuuhdeväkivaltatilastot puhuvat karua kieltään: naisten kokema väkivalta parisuhteessa on pysynyt Suomessa verrattain samana 1980-luvulta vuoteen 2012 (Danielsson & Salmi 2012, 7).

Lidmanin tutkimusaineisto luo kattavan kuvan sukupuolittuneen väkivallan kansainvälisyydestä ja historiallisuudesta. Teos antaa perspektiiviä erityisesti mediassa vellovaan maahanmuuttajakeskusteluun. Aineiston laajuus sotii välillä kuitenkin itseään vastaan, sillä lähteet sijoittuvat usean sadan vuoden akselille ja ne käsitellään teemoittain eikä kronologisesti. Myös lähteiden käytössä olisin kaivannut selkeämpää otetta, sillä nyt voi jäädä epäselväksi onko joissain tapauksissa mainittu lähde tutkija, toimittaja, kirjailija vai joku muu henkilö. Kronologisesti aineistoa olisi kuitenkin ollut vaikea käsitellä, sillä moni Lidmanin käsittelemistä ilmiöistä ja teemoista juontaa juurensa historiasta. Pääpiirteittäin lukijalle välittyy kuva väkivallasta pidempänä jatkumona eikä modernina uutena ilmiönä.

Kaiken kaikkiaan teos on vahva kokonaisuus sukupuolen ja väkivallan merkityksestä suhteessa toisiinsa. Erityisesti teoksen alussa perusteellisesti esitetyt käsitelmäritelmät tulevat hyödyttämään niin poliittisia päättäjiä kuin median edustajia, joiden vastuuna on käyttää työssään asianmukaisia nimityksiä sekä tutkittua tietoa. Ne tulevat nimittäin myös säilymään jälkipolville oman aikamme ja kulttuurimme kuvana.

FT Anna Haverinen työskentelee palvelumuotoilijana ja tutkijana yksityisellä sektorilla. Vuoden 2015 post doc -tutkimuksessaan hän tarkasteli kielellisen ja visuaalisen väkivallan retoriikkaa internetissä.

Viitteet

[1] Lidman käyttää sanaa *leikata*, vaikka useissa muissa yhteyksissä puhutaan silpomisesta ja ympärileikkauksesta. Hän perustelee sanavalintaansa sillä, että jälkimmäinen termi "vahvistaa väärää mielikuvaa näiden perinteiden samankaltaisuudesta tytöillä ja pojilla" (2015, 241), kun taas silpomis-termi saattaa katkaista keskusteluyhteyden perinnettä ylläpitävään yhteisöön, sillä se on vahvasti arvolatautunut termi. (ks. myös Lidman 2011.)

Lähteet

- Danielsson, Petri & Salmi, Venla 2012. *Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos verkkokatsauksia, 34/2013.
http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/EQaFYce0V/34_parisuhdevakivalta.pdf, [haettu 28.3.2016]
- Friman, Usva 2015. Pelikulttuurin sukupuolittuneet rajat: miksi jotkut ovat enemmän pelaajia kuin toiset? *WiderScreen*, 3/2015. <http://widerscreen.fi/assets/Usva-Friman-3-2015.pdf>, [haettu 20.5.2016]
- Galtung, Johan. 1969. Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research* 6, 3: 167–191. http://www2.kobe-u.ac.jp/~alexroni/IPD%202015%20readings/IPD%202015_7/Galtung_Violence,%20Peace,%20and%20Peace%20Research.pdf, [haettu 20.5.2016]
- Galtung, Johan. 1990. Cultural Violence. *Journal of Peace Research* 27, 3: 291–305.
- Keats Citron, Danielle. 2014. *Hate Crimes in Cyberspace*. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press, US.
- Levmore, Saul and Nussbaum, Martha C, eds. 2010. *The Offensive Internet. Speech, Privacy, and Reputation*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Lidman, Satu. 2011. *Häpeä! Nöyryyttämisen ja häpeän jäljillä*. Helsinki: Atena.
- Lyons, Kate. 2015. The Gambia bans female genital mutilation. *The Guardian* 24.11.2015 13.05 GMT. <http://www.theguardian.com/society/2015/nov/24/the-gambia-bans-female-genital-mutilation>, [haettu 20.5.2016]
- Neuvonen, Riku, toim. 2015. *Vihapuhe Suomessa*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Oikeusministeriö 2014. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien perus- ja ihmisoikeudet Suomessa. *Selvityksiä ja ohjeita*, 34/2014.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-388-7>, [haettu 20.5.2016]
- Oikeusministeriö 2016. ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä”. Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. *Selvityksiä ja ohjeita*, 7/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-496-9>, [haettu 20.5.2016]
- Richard, Gabriela T. 2015. Intersecting Vulnerabilities in Game Culture: The Effects of Inequities and Stereotype Threat on Player Confidence, Identification and Persistence Across Gender and Race. *Proceedings of DiGRA 2015: Diversity of play: Games – Cultures – Identities*.
https://www.researchgate.net/profile/Gabriela_Richard/publication/275771792_Intersecting_Vulnerabilities_in_Game_Culture_The_Effects_of_Inequities_and_Stereotype

[Threat on Player Confidence Identification and Persistence Across Gender and Race/links/5546da700cf234bdb21dae11.pdf](#), [haettu 20.5.2016]

Toppings, Alexandra. 2015. Nigeria's female genital mutilation ban is important precedent, say campaigners. *The Guardian* 29.5.2015 17.33 BST.

<http://www.theguardian.com/society/2015/may/29/outlawing-fgm-nigeria-hugely-important-precedent-say-campaigners>, [haettu 20.5.2016]